Беларускія кнігі-юбіляры

У 2026 годзе свой юбілей адзначаюць шэраг твораў беларускай літаратуры, якія перажылі дзесяцігоддзі, але не страцілі сваёй сілы, актуальнасці і здольнасці зачароўваць чытача. Такія розныя кнігі, але ўсе яны калісьці аказалі важны ўплыў на чалавека, грамадства ці нават цэлую эпоху. Дапамаглі прыняць рашэнне, справіцца з пэўнай праблемай, даведацца нешта новае і проста адцягнуцца ад мітусні будняў…

Давайце ж павіншуем нашых кніжных юбіляраў і пажадаем ім доўгіх гадоў жыцця на паліцах бібліятэк і сярод чытачоў!

«Сотников» — одно из самых известных произведений о Великой Отечественной войне. Его создал белорусский писатель - фронтовик Василь Быков. В повести автор анализирует поведение людей, попавших в безвыходную ситуацию, и размышляет о предательстве.

Быков задумал повесть еще в 1944 году, когда служил в советских войсках. В одном румынском селе среди пленных немцев он увидел человека, с которым когда-то служил. Быков расспросил бывшего однополчанина, как тот оказался среди гитлеровцев. Выяснилось, что он попал в плен и был отправлен в концлагерь, где начал сотрудничать с власовцами — так он надеялся облегчить свою участь.

Поначалу однополчанин Быкова не хотел предавать бывших сослуживцев — он считал, что это временная мера, и надеялся сбежать при первом же удобном случае. Который так и не представился — он все больше и больше «увязал в отступничестве» и в итоге был пленен бойцами Красной Армии как предатель Родины. Этот разговор натолкнул Быкова на длительные размышления о том, на что способен человек, находящийся под давлением «бесчеловечных обстоятельств».

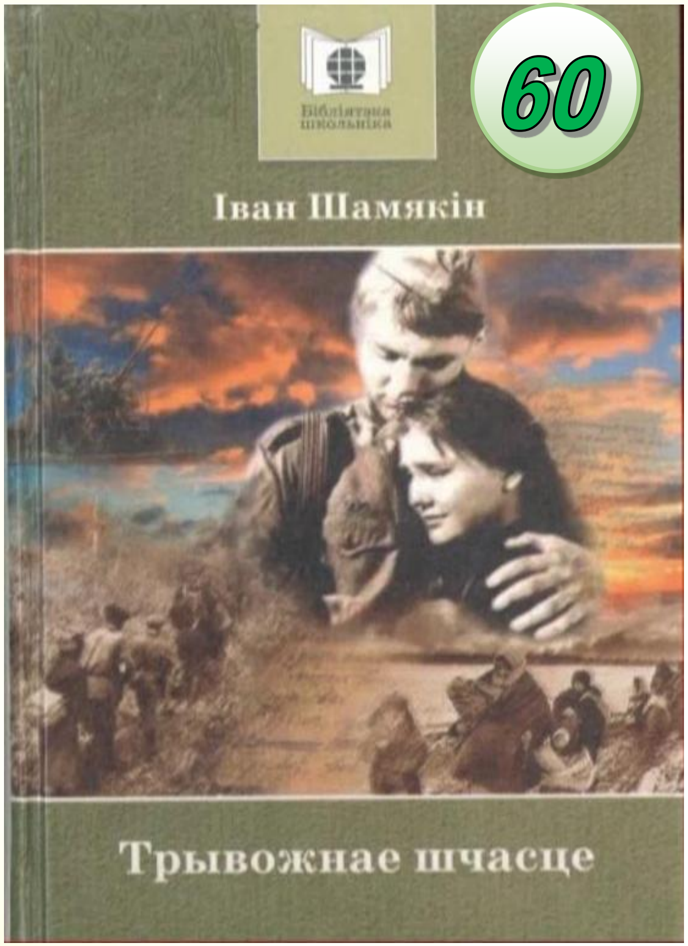

Тревожное счастье" - цикл повестей, написанных народным писателем Беларуси Иваном Шамякиным, автором романов "Глубокое течение", "В добрый час", "Криницы", "Сердце на ладони". "Снежные, зимы", "Атланты и кариатиды". Объединенные общим сюжетом и действующими лицами повести "Неповторимая весна", "Ночные зарницы", "Огонь и снег", "Поиски встречи" и "Мост" охватывают период от предвоенных дней до начала восстановления разрушенного войной хозяйства.

...Неповторимой, счастливой и радостной была предвоенная весна для фельдшера Саши Трояновой и студента Петра Шапетовича.

Они стали мужем и женой. А потом Петро ушел в Красную Армию, а Саша с грудным ребенком вынуждена была остаться на оккупированной врагом территории. Сборник повестей Ивана Шамякина состоит из пяти частей одной долгой истории. Двум влюбленным – Саше и Петру – приходится постоянно расставаться в силу жизненных обстоятельств, а иногда – и простого недопонимания.

В первой части читателю может показаться, что это рассказ о простой юношеской любви, но очень скоро становится понятно, что чувствам героев придется пройти испытания не только возрастным максимализмом.

Книга адресована "детям старшего школьного возраста", но читать будет интересно любому.

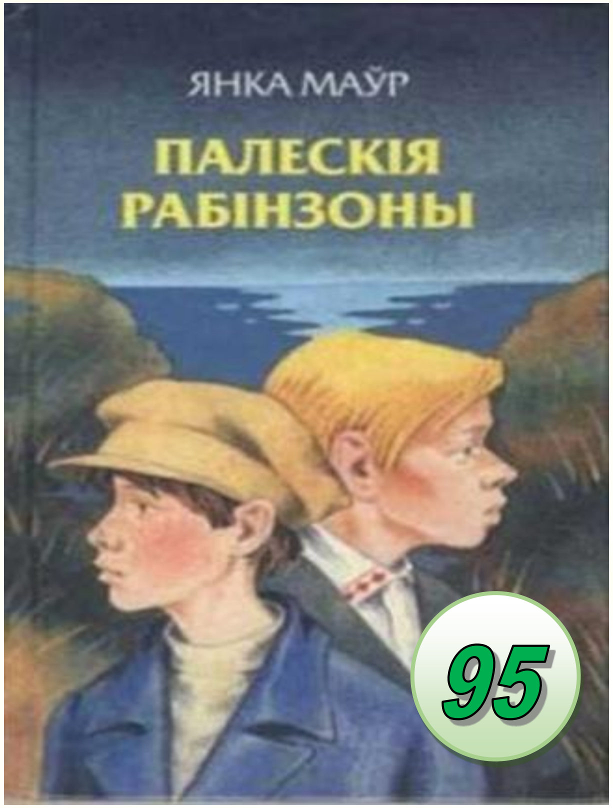

Сёння хочам пагаварыць пра цудоўную аповесць Янкі Маўра «Палескія рабінзоны»! Адразу пасля з’яўлення ў друку ў 1930 годзе кніга шмат разоў перавыдавалася ў нашай рэспубліцы, пазней была перакладзена на рускую, літоўскую і румынскую мовы.
А сам Янка Маўр лічыў аповесць сваім лепшым творам.
Героі «Палескіх рабінзонаў» Віктар і Мірон апынуліся на астраўку зямлі, з усіх бакоў абкружаным вясновым разводдзем. Хлопцам давялося думаць, як сагрэцца, як не памерці з голаду. У сваёй небагатай гаспадарцы яны мелі толькі аловак з жалезным наканечнікам, насавую хустачку, чатыры адсырэлыя запалкі ды восем рублёў семдзесят чатыры капейкі.
Аўтар ставіць перад героямі шмат перашкодаў, пераадоленне якіх патрабуе вытрымкі, настойлівасці і не толькі. Выразна падкрэслена ў «Палескіх рабінзонах» выратавальная сіла ведаў.
Шмат звестак у аповесці можна выкарыстаць на занятках па краязнаўстве, на уроках батанікі, заалогіі.
Янка Маўр не толькі ўзбагачаў веды, але і дапамагаў палюбіць прыроду, успрымаць яе як з'яву эстэтычную. Нягледзячы на тое, што палескім падарожнікам трэба было ўвесь час думаць, як выратавацца, выжыць, яны не заставаліся абыякавымі да наваколля.

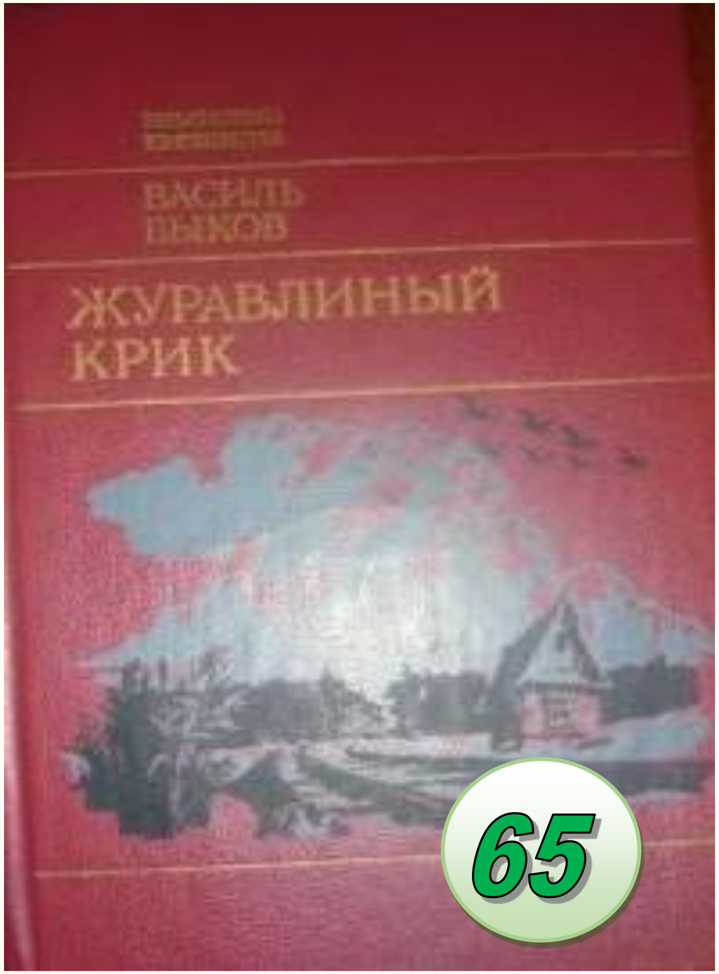

"Журавлиный крик" - поэма Василя Быкова, написанная в 1953 году, стала одним из наиболее ярких произведений белорусской литературы. В ней автор рассказывает о событиях Великой Отечественной войны и о героической борьбе белорусского народа с фашистскими захватчиками.

Главными героями поэмы являются белорусские партизаны, которые несут на себе огромную ответственность и рискуют своей жизнью, чтобы освободить свою родину от нацистской оккупации.

Читатель встретит в поэме различных героев - мужчин и женщин, стариков и молодых парней. Все они объединены общей целью освобождения своей родины от фашистского ига. Их биографии рассказывают о разных путях, которые привели их к борьбе с врагом - кто-то потерял близких или был свидетелем ужасных преступлений, другие просто не могли остаться в стороне и понимали, что солдаты передовой они не смогут просто так отпустить.

В поэме Василя Быкова "Журавлиный крик" сказано многое о Великой Отечественной войне и борьбе белорусского народа.

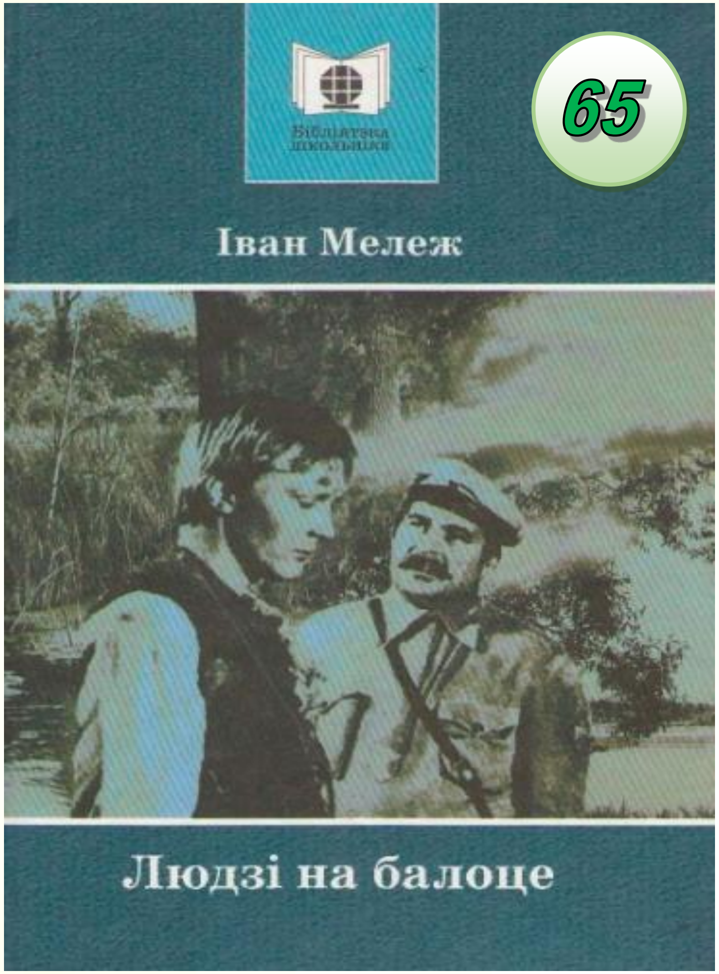

«Людзі на балоце» — раман беларускага пісьменніка Івана Мележа з цыкла «Палеская хроніка», надрукаваны ў 1962 годзе. Твор апавядае пра ўсталяванне савецкай улады ў палескай вёсцы Курані.

Раман «Людзі на балоце» ўваходзіць у залаты фонд шэдэўраў сусветнай прозы XX стагоддзя. Гэта нацыянальны эпас, у якім увабраныя найлепшыя рысы беларускага рамана.

Раман «Людзі на балоце» І. Мележ пачаў як твор лірычны і называў яго «лірычным раманам». Лёс і драма жыцця і кахання Васіля Дзятліка і Ганны Чарнушкі індывідуальныя, глыбока народныя. Астатнія вобразы паказаны ва ўсёй іх складанасці, глыбіні і непаўторнасці, яны паказваюць чалавечнасць у чалавеку.

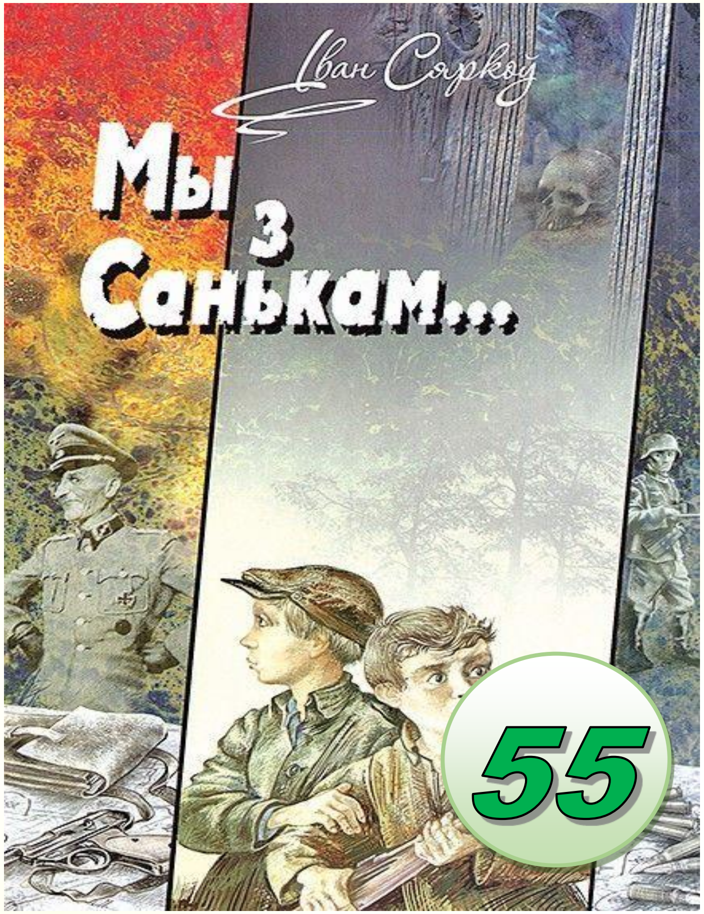

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» зрабіла выдатны падарунак школьнікам, калі пад адной вокладкай выдала аповесці Івана Сяркова «Мы з Санькам у тыле ворага», «Мы — хлопцы жывучыя» і «Мы з Санькам — артылерысты». Гэта літаратура, якая захапляе, якая блізкая падлетку, як «Палескія рабінзоны» Янкі Маўра альбо «Белеет парус одинокий» Валянціна Катаева. Падрабязна, шчыра і з гумарам апісана жыццё вясковага хлопчыка Івана. Тут ёсць месца і дзіцячым штукарствам, і першаму каханню, і трагічным падзеям. Вайна, акупацыя, змаганне з ворагамі, цяжкі пасляваенны побыт, смерць маці, вяртанне бацькі з фронту, мары пра артылерыйскую вучэльню... Ёсць чаму пасмяяцца і з чаго расчуліцца — ясна, што нічога не выдумана. Як, напрыклад, эпізод, калі знясіленага хлопчыка пасылаюць у раённую бальніцу прывезці цела памерлага дзядзькі, бо больш няма каму, у вёсцы адны дзеці ды кабеты... А гэты народны этыкет: галодны падлетак у гасцях нізавошта не згаджаецца сесці за стол: «Буду я есці ў чужых, каб што падумалі». А вось дзеці самі робяць жорны, каб не плаціць сквапнаму суседу — і які гэта цуд, якая перамога! Для сучасных юных чытачоў многае пакажацца экзотыкай, але выправіць прабелы ў ведах пра жыццё і змусіць шмат пра што задумацца.

Народны паэт Беларусі Ніл Сымонавіч Гілевіч (1931—2016) быў выдатным пісьменнікам, навукоўцам, шчыра адданым свайму народу, руплівым захавальнікам беларускай культуры. Ён заклікаў суайчыннікаў да засваення сваёй гісторыі, народных традыцый. «Такога дасведчанага, падрыхтаванага і апантанага заступніка, якім паказаў сябе Ніл Гілевіч, матчына мова яшчэ не мела!..» — казаў пра Ніла Гілевіча паэт Сяргей Законнікаў.

Задумка стварыць першы ў гісторыі беларускай літаратуры раман у вершах з’явілася ў 1972 годзе. На працягу 12 гадоў Ніл Гілевіч працаваў над тэкстам. Нарэшце, у 1985 годзе раман быў канчаткова завершаны.

Літаратуразнаўца Уладзімір Конан адзначае, што раман рыхтаваўся паступова, яго вобразы, матывы і фрагменты можна знайсці ў папярэдніх творах Ніла Гілевіча: вершы «Вясна», «Маці», паэмы «Сто вузлоў памяці», «А дзе ж тая крынічанька?».

Даследчыца ж Любоў Ламека так характарызуе твор: «Святая і балючая памяць роднай зямлі — раман у вершах Ніла Гілевіча „Родныя дзеці“, твор пісьменніка, які ўвабраў у сябе тое, чым жыў мастак усё сваё жыццё: яго думкі, пачуцці, перакананні. Усё тое, што ён любіў або ненавідзеў, шанаваў ці аспрэчваў, чым захапляўся, а што ўспрымаў як ганьбу і здзек, да чаго імкнуўся».

Сапраўды, твор Ніла Гілевіча, майстра афарыстычных выказванняў, насычаны мудраслоўямі з глыбокім падтэкстам. Яны закранаюць адвечныя пытанні: жыццё і смерць, дабро і зло, каханне і здрада, годнасць і нікчэмнасць, творчасць і прыстасаванства.

Янка Маўра, які пісаў найперш для юных чытачоў і творча засвойваў традыцыі Жуля Верна, Фенімора Купера і Майн Рыда, заслужана лічаць заснавальнікам прыгодніцкага жанру ў беларускай літаратуры. Дзеянне аповесці "У краіне райскай птушкі" адбываецца на ціхаакіянскіх выспах Новай Гвінеі, дзе калісьці пабываў славуты вучоны-этнограф, антраполаг і падарожнік, заступнік абарыгенаў Мікалай Міклуха-Маклай. Папуас Саку хлопчыкам патрапіў у місіянерскую школу і шчыра паверыў у хрысціянскую ідэю ўсеагульнага даравання і любові, аднак пераканаўся, што белыя каланізатары груба парушаюць святыя запаветы.

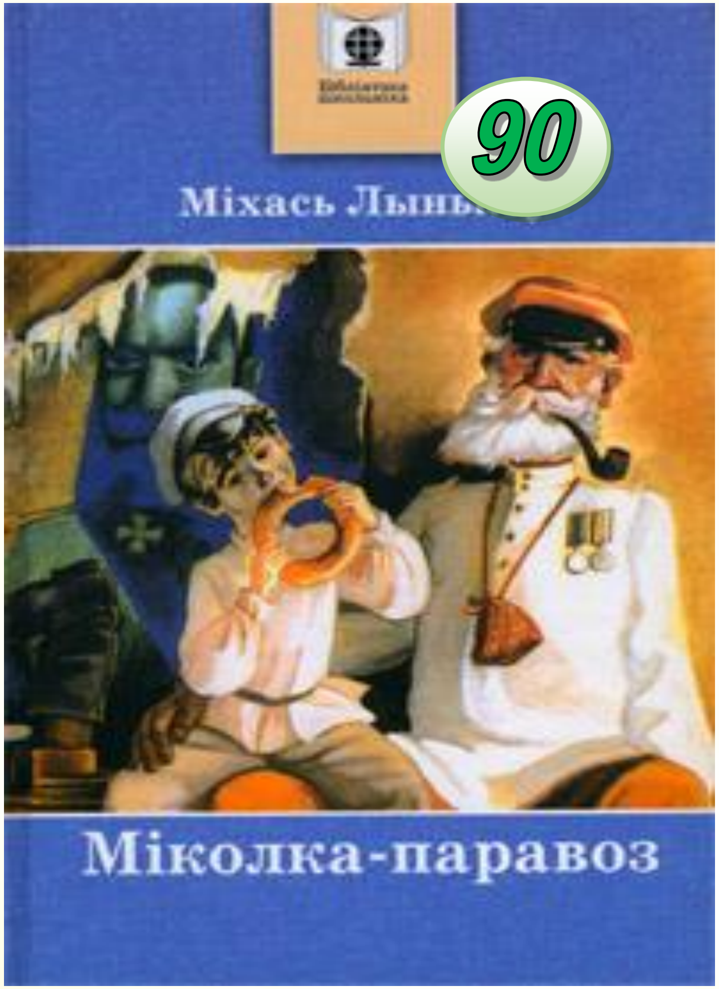

"Міколка-паравоз" – шырока вядомая аповесць народнага пісьменніка Беларусі Міхася Лынькова пра жыццё і прыгоды хлопчыка Міколкі, сына чыгуначніка. Нязменнай папулярнасцю ў дзяцей карыстаецца аповесць "Пра смелага ваяку Мішку і слаўных яго таварышаў". Гэты твор пра сяброўства медзведзяняці, казла і сабакі, якія ў дні Грамадзянскай вайны разам з чырвонаармейцамі ўдзельнічаюць у баявых паходах, падбадзёрваюць байцоў дасціпнымі хітрыкамі, здзяйсняюць фантастычныя подзвігі.

У аповесці класіка беларускай літаратуры Кузьмы Чорнага ўзнімаюцца праблемы бацькоў і дзяцей, маральна-этычныя пытанні. Твор вылучаецца тонкай назіральнасцю, увагай да жыццёвых падрабязнасцей і ўнутранага стану герояў.

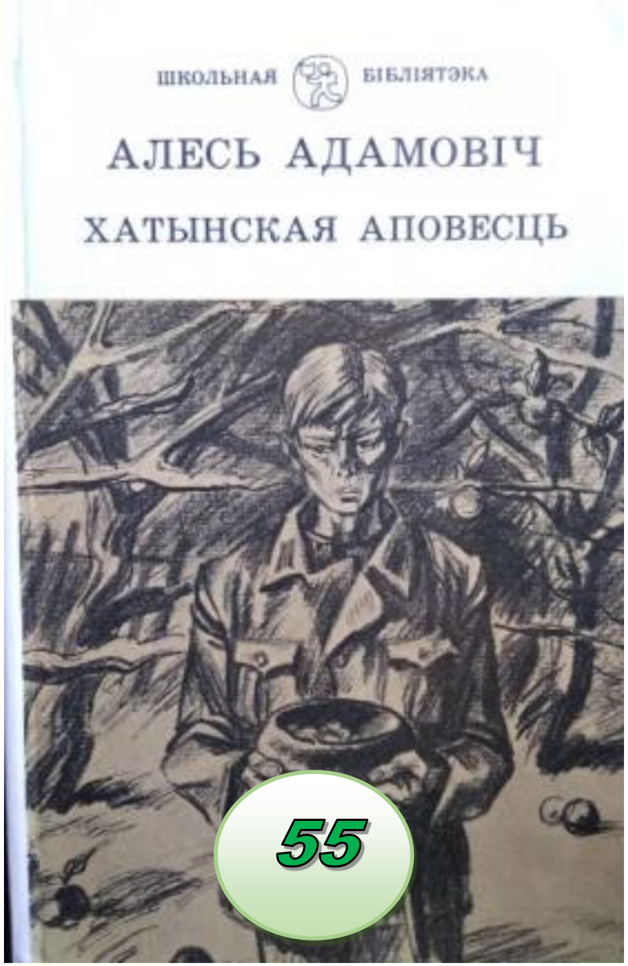

55

Действие «Хатынской повести» происходит через двадцать пять лет после окончания Великой Отечественной войны. Перед мысленным взором героя произведения – бывшего партизана – встают картины жестоких, кровопролитных боёв с гитлеровцами, страшной трагедии Хатыни – белорусской деревни, сожжёной оккупантами. В книге собраны рассказы чудом уцелевших жителей белорусских хатыней, ставших жертвами фашистского геноцида в Великую Отечественную войну.

Алесь Адамович о той невыносимой, ничем не утоляемой боли, которую он стремился передать в «Хатынской повести» говорил так: *«Когда писал «Хатынскую повесть» и привёл партизана Флеру Гайшуна на пепелище его хаты, деревни, где фашисты всех-всех сожгли, заставил его ощутить пронзившую до локтя, до плеча боль от случайного ожога – неосторожно раздавил горячую картофелину. Когда-то я сам, балуясь на поле, упал и рукой раздавил прямо из костра, из жара картофелину, а потом, как и мой Флера, хватался за всё, что могло остудить боль. Но что могло остудить Флерину боль, если перед глазами у него пожарище, где живьём сгорели мать, сестрички, все жители деревни. Более восьмидесяти трёх тысяч человек убито, сгорело в белорусских Хатынях».*

В 1985 г. по мотивам «Хатынской повести» был снят фильм «Иди и смотри». Фильм получил первую премию и Золотой приз на XIV Московском кинофестивале и обошёл экраны многих стран мира, получив огромный резонанс.

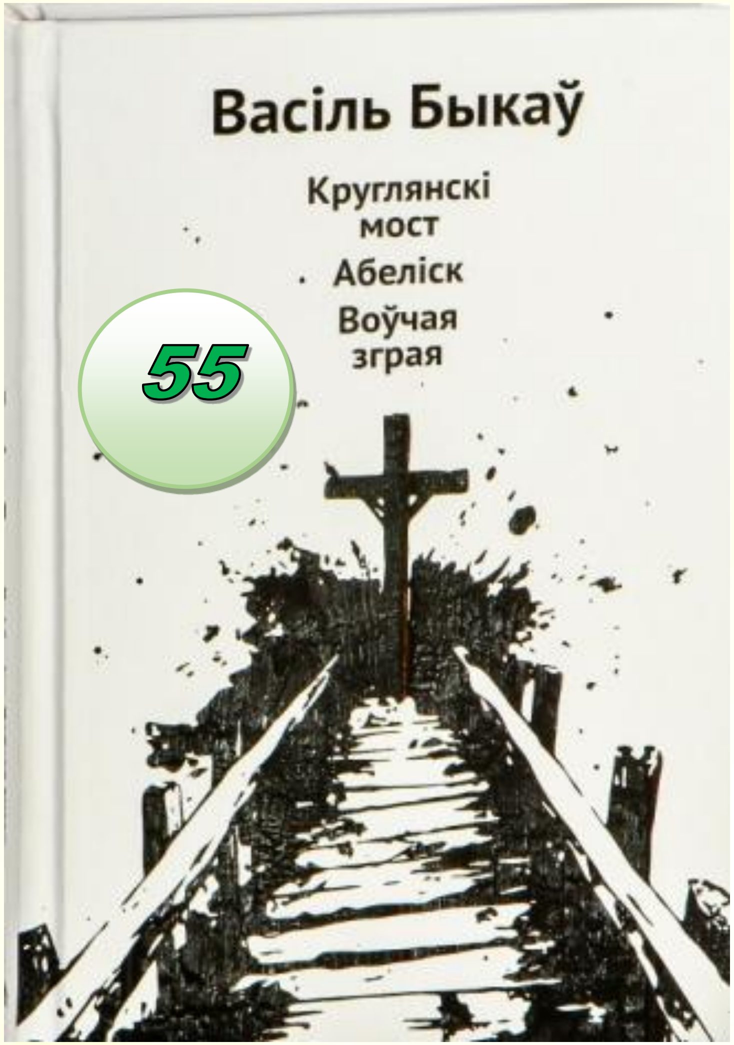

Згадваючы гісторыю напісання аповесці «Абеліск», падкрэсліваў, што яго цікавілі не толькі салдацкія, партызанскія подзвігі на вайне, але і «подзвігі іншага кшталту — подзвігі духу». Ідэя гераізму, духоўнасці была вялікай сілай, не меншай за фізічную, у барацьбе за выжыванне і захаванне многіх народаў з часоў старажытнасці. Пісьменнік пісаў, што і ў сусветнай літаратуры яго прываблівалі «подзвігі інтэлігенцкія, а не толькі салдацкія», бо гераізм і подзвіг салдата — справа звычайная. «Калі ж подзвіг здзяйсняе той, хто прызначаны зусім для іншай, мірнай справы, тое ўжо ёсць штосьці выключнае і набывае асаблівае значэнне. Хоць практычны вынік таго часта бывае нулявы.

Аповесць «Пакахай мяне, салдацік» — лірычная трагедыя, у якой канфлікт героя з ваеннай рэчаіснасцю дасягае псіхалагічнай напружанасці і экзістэнцыйнай вастрыні. Быкаўскі твор прасякнуты болем за чалавека, яго зломлены, скалечаны лёс і адначасова напоўнены пафасам асуджэння вайны.

У аповесці В. Быкаў надае значную ўвагу вобразу жанчыны. Дзеянне ў аповесці «Пакахай мяне, салдацік» адбываецца ў апошнія дні Вялікай Айчыннай вайны ў ваколіцах невялічкага аўстрыйскага гарадка.

Чытач знаёміцца з другой часткай "Палескай хронікі" Івана Мележа, дзе сустрэнецца са знаёмымі героямі – Васілём Дзятлам, Ганнай Чарнушкай, Халімонам і Яўхімам Глушакамі, "бальшавіком з чалавечым тварам" Апейкам. З'яўляюцца і новыя – заціяты калектывізатар Башлыкоў, паэт Алесь Маёвы. Пісьменнік працягвае разгортваць апавядальную плынь, якую можна назваць сагай пра Палессе і параўнаць з творамі Галсуорсі, Фолкнера, Гарсія Маркеса, якія ад рэгіянальнага ішлі да ўніверсальнага. Цэнтрам створанага Мележам свету па-ранейшаму застаюцца Курані, дзе хаты стаялі на востраве, дзе кахаліся Васіль і Ганна. І... працягваюць кахаць, нягледзячы ні на што – ні на Глушакоў, ні на вясковую мараль, ні на калектывізацыю. Але не пакідае Васіля мара пра зямлю запаветную, тую, што каля цагельні...

Звяртаючыся да «братцаў мілых, дзяцей зямлі-маткі», аўтар тлумачыць, што «наша бацькава спрадвечная мова, каторую мы самі, ды і не адны мы, а ўсе людзі цёмныя «мужыцкай» завуць», завецца беларускай. Пераконвае, што наша мова «такая ж людская і панская, як і французская, альбо нямецкая, альбо і іншая якая», гаворыць аб яе старажытнасці.

Ва ўмовах, калі назва «Беларусь» была афіцыйна забаронена і пакаленні людзей нарадзіліся і жылі ў Паўночна-Заходнім краі, Мацей Бурачок палічыў неабходным пазначыць межы старажытнай дзяржавы, у якой, «як тое зярно ў гарэху, была наша зямліца», акрэсліць спрадвечную этнічную тэрыторыю нашай радзімы: «Можа, хто спытае: гдзе ж цяпер Беларусь? Там, братцы, яна, дзе наша мова жывець: яна ад Вільна да Мазыра, ад Вітэбска за малым не да Чарнігава, дзе Гродна, Мінск, Магілёў, Вільня і шмат мястэчак і вёсак...»

У аповесці **»Ціхая плынь»** (1917–1930) грунтоўна раскрываецца тэма ўплыву Першай сусветнай вайны на розныя сферы жыцця беларускага этнасу. Кожная нацыянальная літаратура спалучае агульначалавечае з нацыянальным, непаўторнасць светаўспрымання асобнага народа паказваецца вачыма яго прадстаўнікоў. У аповесці М. Гарэцкага “Ціхая плынь” узнята адна з самых актуальных агульначалавечых праблем – праблема існавання чалавека на зямлі. Праз жыццё і развіццё галоўнага героя твора – хлопчыка Хомку – выяўлена праблема выжывання цэлага народа.

Агульначалавечыя праблемы жыцця і смерці, пераемнасці пакаленняў раскрываюцца праз выяўленне нацыянальнага светаўспрымання, на якое наклала значны адбітак сацыяльнае становішча беларускага народа.